GLOBALNIE

IRLANDZKIE BŁĘKITNE KOSZULE – CZYLI „TŁUC MORDY, JEŻELI TO KONIECZNE”

Adrian Kochan · 20 marca 2025

Legalizm, mordobicie i mruganie do Mussoliniego – oto Błękitne Koszule ze Szmaragdowej Wyspy.



Historia irlandzkich Błękitnych Koszul jest symptomatyczna dla dylematów, które stoją przed nacjonalistami. Błękitne Koszule, uformowane początkowo z weteranów i powołane de facto jako zbrojne ramię establishmentu Wolnego Państwa Irlandzkiego w celu ochrony ładu przed domniemaną rewolucją, same zaczęły dryfować w kierunku rewolucyjnym. To napięcie wewnętrzne pomiędzy kontrrewolucją a rewolucją wraz z kwestiami charakterologicznymi doprowadziły do upadku formacji, która przez półtora roku dominowała na irlandzkiej scenie politycznej[1].

Niepodległość, wojna domowa i Cumann na nGaedheal

Wielka Wojna przyniosła Irlandii nadzieję na niepodległość, a powstanie wielkanocne i kryzys poborowy 1918 r. doprowadziły do zwycięstwa Sinn Féin (My Sami), której posłowie odmówili zasiadania w Westminsterze i 21 stycznia 1919 r. zwołali Dáil Éireann, ogłaszając niepodległość i republikę.

Brytyjczycy brutalnie tłumili Irlandczyków, lecz partyzantka Irlandzkiej Armii Republikańskiej (IRA), bierny

opór społeczeństwa, a także naciski wewnętrzne i zewnętrzne zmusiły Lloyda George'a do negocjacji. Oferta była prosta, czyli Wolne Państwo Irlandzkie. Mianowicie nie do końca wolne, bo miało ono zostać dominium Imperium, z Jerzym V jako głową państwa, której posłowie ślubować mieli wierność. Irlandia Północna także miała wolną rękę do pozostania w Wielkiej Brytanii. Ewidentnie traktat angielsko-irlandzki mógł być wielu w niesmak.

Zwolennicy traktatu, jak minister finansów Michael Collins, widzieli w nim krok ku suwerenności, przeciwnicy, z prezydentem Éamonem de Valerą na czele, uznali go za zdradę, co zakończyło się wojną domową. Zwycięstwo odnieśli zwolennicy traktatu, choć sam Collins poniósł śmierć. Jego bliski współpracownik Eoin O'Duffy został potem komisarzem policji, a władzę sprawowała protraktatowa Cumann na nGaedheal (Społeczeństwo Gaelów).

W 1932 r. nadeszła lawinowa zmiana. Fianna Fáil (Żołnierze Przeznaczenia), partia de Valery, zwyciężyła w wyborach, obiecując zniesienie przysięgi wierności i zatrzymanie rent gruntowych w Irlandii (czyli opłat pożyczki udzielonej przez rząd brytyjski irlandzkim rolnikom w celu wykupu ziemi z rąk wielkich posiadaczy ziemskich). Przedstawiała Cumann na nGaedheal jako sługusów Wielkiej Brytanii i utrzymywała poprawne relacje z IRA. Gdy IRA chciała zniszczyć instytucje państwowe, *vide* zamordowanie ministra Kevina O'Higginsa, de Valera chciał je przejąć.

Cumann na nGaedheal strzeliła sobie w stopę poprzez cięcia budżetowe, które uderzyły w jej własny elektorat, czyli urzędników państwowych, zamożniejszych rolników i hierarchię kościelną. Fianna Fáil za to czerpała poparcie z gospodarstw małorolnych i robotników, zarysowując podłoże klasowe ichniejszego sporu.

Army Comrades Association

Tydzień przed wyborami 1932 r. powołano Army Comrades Association (Związek Towarzyszy Broni), której celem było podtrzymanie pamięci o Irlandzkich Ochotnikach walczących z Brytyjczykami. ACA nie była ruchem rewolucyjnym, lecz organizacją wspierającą państwowy porządek, oddającą cześć wspólnym bohaterom narodowym. Jednak ta apolityczność nie trwała długo.

Po objęciu władzy de Valera gorliwie realizował swoje obietnice. Zniósł ustawę o bezpieczeństwie publicznym, co doprowadziło do legalizacji IRA i Komunistycznej Partii Irlandii oraz uwolnienia więźniów, którzy następnie grozili Cumann na nGaedheal zemstą. Zniesiono także przysięgę wierności, podążając w kierunku starcia z Brytyjczykami, co zostało w pełni osiągnięte przez zawieszenie przekazywania rent gruntowych. W odpowiedzi Londyn nałożył cła na irlandzkie produkty rolne, co spotkało się z odwetem.

Rozpoczęła się wojna handlowa, która doprowadziła do drastycznego spadku eksportu irlandzkiego bydła – aż o 33,2% w latach 1931–1934 – dramatycznie pogarszając sytuację ekonomiczną wielu, i wielu radykalizując.

> ACA zmieniła się diametralnie, gdy stery przejął brat zamordowanego ministra, Thomas O'Higgins. Otwarcie deklarował walkę z komunizmem i obronę wolności słowa. ACA, choć krytyczna wobec rządu, przedstawiała siebie jako kontrrewolucjonistów wobec rewolucji Fianna Fáil i pozycjonowała się jako strażnik porządku, chętna współpracować z każdym przeciw ukrytym siłom „nieporządku, które działają w naszym kraju i mogą przekształcić się w bezwzględną tyranię"[2].

Co kluczowe, w Corku siłowo uniemożliwiono przemówienie byłemu premierowi Williamowi Cosgrave'owi, ACA więc zaoferowała ochronę wszystkim politykom, których wolność słowa stała pod znakiem zapytania. Symptomatyczne było zdarzenie z Kilmallock, gdzie kilkuset mężczyzn zakłóciło spotkanie Cumann na nGaedheal, przebijając się przez kordon policyjny i ścierając się z ACA. Cronin próbował uspokoić tłum, oddając dwa strzały w powietrze, lecz po zakończeniu spotkania mordobicie wybuchło ponownie, a ACA opuściła miasteczko wraz z wojskową eskortą.

Eskalacja

2 stycznia 1933 r. de Valera niespodziewanie rozwiązał parlament, chcąc wzmocnić swoją pozycję w negocjacjach z Brytyjczykami. Kampania wyborcza zaostrzyła przemoc – na spotkaniu z generałem Richardem Mulcahym rendez-vous pomiędzy ACA a jej przeciwnikami poskutkowało 50 rannymi. Pięciu członków ACA, w tym O'Higgins, startowało nawet jako kandydaci Cumann na nGaedheal, podważając jej rzekomą apolityczność. Mimo tego mariażu wybory zakończyły się zdecydowanym zwycięstwem Fianna Fáil.

Przełomowe było wprowadzenie błękitnych koszul, zainicjowane przez Neda Cronina. Miały one zwiększyć *esprit de corps* i ułatwiać identyfikację podczas ulicznych starć. Przeciwnicy ACA natychmiast połączyli te koszule z faszyzmem, czemu organizacja oficjalnie zaprzeczała, choć trudno było uwierzyć w całkowity brak inspiracji, zwłaszcza gdy członkowie ACA zaczęli się także pozdrawiać za pomocą salutu rzymskiego.

Zmiana estetyki szła w parze z radykalizacją – Ernest Blythe, były minister finansów, pisał, że demokrację można utrzymać jedynie siłą, a młodsi członkowie ACA uważali, iż wybory nie są wystarczające do wyrażenia woli narodu. Paradoksalnie więcej oliwy do ognia dolał komisarz policji, O'Duffy.

Eoin O'Duffy

O'Duffy był powszechnie poważany za sprawną pracę komisarza, lecz jego niezależność nie podobała się de Valerze, co doprowadziło do jego dymisji 22 lutego 1933 r. Nie przyjął także oferty przeniesienia na lukratywną synekurę. Zatem O'Duffy wydawał się jakby wymarzonym kandydatem na charyzmatycznego lidera protraktatowców – był bohaterem wojennym, sprawnym organizatorem, państwowcem i przede wszystkim ofiarą de Valery.

> Ergo 20 lipca 1933 r. O'Duffy objął kierownictwo ACA, przemianowując ją na National Guard (Gwardia Narodowa). Nowy statut promował korporatyzm, zjednoczenie Irlandii i aktywizację młodzieży dla życia narodowego. W wywiadzie po kongresie O'Duffy, choć odżegnywał się od faszyzmu, zadeklarował chęć czerpania z jego pozytywnych aspektów i ogłosił także wielką paradę w Dublinie, co nasuwało skojarzenia z Marszem na Rzym, potęgowane przez pogłoski, iż to właśnie przywódca National Guard sondował w 1932 r. możliwość zamachu stanu.

Rząd odpowiedział stanowczo, konfiskując broń Błękitnych Koszul i wzmacniając siły porządkowe w Dublinie, O'Duffy nakręcał się zaś coraz bardziej, proponując zastąpienie brytyjskiego parlamentaryzmu państwem korporacyjnym i przyznając, że „tylko część naszego ruchu jest faszystowska"[3]. De Valera na-

stępnie zdelegalizował paradę, na co odpowiedzią było zaplanowanie pomniejszych parad na terenach kościelnych, co też się nie udało. Kując żelazo póki gorące, 22 lipca zdelegalizowano Błękitne Koszule.

Mimo delegalizacji O'Duffy większych trudności nie napotkał, choć raz uciekał przed pościgiem policyjnym. W tym czasie Cumann na nGaedheal i Narodowa Partia Centrum (reprezentująca interesy biznesu i domagająca się końca wojny handlowej) negocjowały zjednoczenie, zapraszając także Błękitne Koszule. O'Duffy zgodził się pod warunkiem autonomii Błękitnych Koszul. Z jednej strony połączenie umożliwiało uniknięcie represji i O'Duffy miał stać się przywódcą partii, a z drugiej parlamentarzyści bali się dalszych działań de Valery i czuli potrzebę charyzmatycznego przywództwa.

Tak powstała Fine Gael (Plemię Irlandczyków), której program zakładał stworzenie korporacji przemysłowych i rolnych, ale bez żadnych zmian ustrojowych, opowiadając się zdecydowanie przeciw domniemanej dyktaturze de Valery. Był to widoczny sygnał napięcia, które w ciągu roku wysadzi od wewnątrz Błękitne Koszule, przemianowane na Young Ireland Association (Związek Młodej Irlandii).

Fine Gael

Po objęciu przywództwa w Fine Gael Błękitne Koszule nadal obijały mordy, a O'Duffy mrugał w stronę Mussoliniego. Nie tylko on jeden – w piśmie Błękitnych Koszul można na przykład było przeczytać, iż Mussolini nie jest dyktatorem, a „narzędziem woli ogromnej większości rodaków i najwyższym wyrazem ducha odradzającego się narodu"[4], a według profesora Michaela Tierneya faszyzm jest naturalnym stadium ewolucji systemów politycznych.

8 grudnia rząd rozwiązał YIA, co doprowadziło do aresztowania Cronina i do płomiennej przemowy O'Duffy'ego, w której sugerował, iż de Valera zasługuje na los Kevina O'Higginsa, czyli śmierć. 15 grudnia YIA została zastąpiona przez League of Youth (Liga Młodych). O'Duffy następnie także został aresztowany, ale de Valera przegrał w sądzie, wzmacniając jego męczeńskie referencje.

Kolejne miesiące przyniosły brutalniejsze starcia – w styczniu w Skibbereen sympatycy de Valery i IRA budowali barykady, strzelali nad głowami Błękitnych Koszul i podpalali trybunę. Przemoc wcale nie odstraszała rekrutów – w marcu 1934 r. organizacja liczyła ok. 38 tys. członków, którzy, według Cronina, mieli „tłuc mordy, jeżeli to konieczne".[5]

I właśnie te błękitne koszule, symbol karności, miała usunąć z przestrzeni publicznej ustawa zakazująca noszenia mundurów. Członkowie rządu gardłowali o powstrzymaniu faszyzmu, a opozycja twierdziła, iż ustawa jest kolejnym przykładem zapędów dyktatorskich de Valery. John A. Costello, poseł Fine Gael i przyszły premier, nawet posunął się do stwierdzenia, iż „Błękitne Koszule odniosą zwycięstwo"[6], tak jak Czarne Koszule zwyciężyły we Włoszech, a koszule Hitlera w Niemczech. Ustawa została przegłosowana w Dáil Éireann, ale upadła w senacie, co sprowokowało de Valerę do wprowadzenia ustawy rozwiązującej senat, utwierdzając Fine Gael w przekonaniu, iż de Valera faktycznie pragnie zniszczyć ład konstytucyjny Wolnego Państwa.

Podział

Kwestia ustrojowa stała się główną kością niezgody w Fine Gael. O'Duffy, podważający parlamentaryzm i flirtujący z faszyzmem, różnił się istotnie od Cosgrave'a, który szczycił się zbudowaniem podwalin irlandzkiej demokracji. Gdy trwała dobra passa O'Duffy'ego, te różnice były tolerowane, choć parlamen-

tarzyści się z nich nie cieszyli. Po przegranych wyborach samorządowych w czerwcu przestali je także tolerować.

Rozdźwięk pomiędzy O'Duffym a resztą Fine Gael był ewidentny – był on otwarty na republikę i używał militarnej retoryki wobec Irlandii Północnej. Znamienne jest, iż po rozstaniu O'Duffy określił Fine Gael jako „panbrytyjską partię Wolnego Państwa"[7]. Kwestie gospodarcze przynosiły kolejne zgrzyty – O'Duffy popierał protekcjonizm i ze znikomym efektem próbował rozszerzyć bazę wyborczą, obiecując zniesienie czynszu dla mieszkań socjalnych.

Przełomem była sprawa rent gruntowych. De Valera zarządził ubój 200 tys. sztuk bydła, rozdając mięso ubogim i prowadząc do spadku cen. Latem 1934 r. 40% hodowców i rolników wstrzymało wpłaty, państwo odpowiedziało konfiskatami, a protestujący – przemocą i sabotażami. Fine Gael dystansowała się od tych działań, ale Błękitne Koszule brały w nich udział.

> Podczas kongresu w sierpniu Błękitne Koszule oskarżyły Fine Gael o ignorowanie problemów wsi i porzucenie korporatyzmu. Choć uchwała o wystąpieniu z partii upadła, O'Duffy zadeklarował wsparcie dla protestów, co gryzło się z legalizmem Fine Gael.

> Pewnemu ich posłowi, odmawiającemu wsparcia protestów, przytrafił się ciężki wypadek stłuczonej mordy, zdiagnozowany przez same Błękitne Koszule.

W kierownictwie partii parlamentarzyści i Cronin sprzeciwiali się protestom, widząc je jako antypaństwowe, a O'Duffy utożsamiał wszelką krytykę z atakiem osobistym. Choć został osiągnięty kompromis, stymulujący ograniczone wsparcie dla protestujących w granicach prawa moralnego, to szala goryczy przelała się po kolejnym wywiadzie, gdzie O'Duffy wspierał de Valerę w dążeniu do republiki i po ujawnieniu jego koneksji z faszystami norweskimi i brytyjskimi. Choć na początku września osiągnięto porozumienie, to O'Duffy zmienił zdanie i 18 września napisał list rezygnacyjny.

Zanik

Początkowo O'Duffy sugerował, że kończy karierę polityczną, lecz zmienił zdanie, twierdząc, że zrezygnował z funkcji w Fine Gael, ale nie z Błękitnych Koszul, co oznaczało, że wybór Cronina na jego miejsce był bezpodstawny.

Błękitne Koszule po podziale praktycznie się skończyły. O'Duffy i Cronin, próbując zdobyć wsparcie lokalnych oddziałów, nie odnieśli sukcesu. Członkowie masowo odchodzili, a do września 1935 r. liczba Błękitnych Koszul spadła do zaledwie 4 050, czyli poniżej 10% szczytowej liczby z sierpnia 1934 r., kiedy było ich 47 923.

Gdy O'Duffy dalej próbował swych sił, założył efemeryczną Narodową Partię Korporacyjną i przewodził irlandzkim ochotnikom w Hiszpanii (którzy w boju się nie wykazali, a sam bohater bimbał w kasynach), Cronin współpracował z Fine Gael tak dobrze, że Cosgrave zdecydował, iż Błękitne Koszule już nie są po-

trzebne, i pewnego dnia Cronin pocałował klamkę własnego biura. Po odegraniu roli pośrednika pomiędzy IRA a Abwehrą (sic!) O'Duffy zmarł w wieku 54 lat, z przepracowania i przepicia, a Cronin wyemigrował do Anglii za chlebem...

Epilog

> „Jeżeli Góra chciała zwyciężyć w parlamencie, nie powinna była wzywać do broni. Jeżeli w parlamencie wzywała do broni, nie powinna była zachować się w sposób parlamentarny na ulicy"[8].

Tak Marks opisuje klęskę socjaldemokratów w przejęciu władzy we Francji po rewolucji 1848 r. W podobnej sytuacji znalazły się Błękitne Koszule.

Zawieszone były pomiędzy konserwowaniem ładu państwowego, parlamentaryzmu i ugodowego stosunku wobec Brytanii a korporatyzmem i flirtem z faszystowską rewolucją. Początkowo byli siłą kontrrewolucyjną, zbrojnym ramieniem burżuazyjnego establishmentu, mającym przeciwdziałać domniemanej rewolucji de Valery, z czasem sami zaczęli dryfować w kierunku rewolucji. Z jednej strony partycypacja w Fine Gael wprowadzała ruch w logikę parlamentarną, z drugiej O'Duffy chciał parlament obalać.

Tadeusz Bielecki dzielił nacjonalizmy na dwa typy – z jednej strony na nacjonalizmy rewolucyjne, dzikie i antyparlamentarne, a z drugiej na te „ewolucyjne, republikańskie, «burżuazyjne»"[9]. Błękitne Koszule można zaliczyć do obu kategorii – Cronina do typu drugiego, a O'Duffy'ego do pierwszego. Ta głęboka wewnętrzna sprzeczność, podsycona materią charakterologiczną, nie pozwoliła wypracować stanowiska synkretycznego; kiedy szeregowi członkowie zostali postawieni przed wyborem albo-albo, to nie wybrali wcale, i Błękitne Koszule zniknęły ze sceny Szmaragdowej Wyspy, gdzie po ostatnich wyborach Fine Gael i Fianna Fáil rządzą razem w koalicji.

Bibliografia

- Bielecki T., *W szkole Dmowskiego: szkice i wspomnienia*, Exter 2000.
- Cronin M., *Blueshirts, Sports and Socials*, „History Ireland" jesień 1993, vol. 2, no. 3, s. 43–47.
- Cronin M., *Catholicising Fascism, Fascistising Catholicism? The Blueshirts and the Jesuits in 1930s Ireland*, „Totalitarian Movements and Political Religions" 2007, vol. 8, no. 2, s. 401–411, https://doi.org/10.1080/14690760701321395.
- Cronin M., *The Blueshirt Movement, 1932-5: Ireland's Fascists?*, „Journal of Contemporary History" 1995, vol. 30, no. 2, s. 311–332, https://doi.org/10.1177/002200949503000206.
- Cronin M., The *Socio-Economic Background and Membership of the Blueshirt Movement, 1932–5*, „Irish Historical Studies" 1994, vol. 29, no. 114, s. 234–249, https://doi.org/10.1017/s0021121400011597.
- Dáil Éireann – Volume 50 – 28 February, 1934, *Wearing of Uniform (Restriction) Bill*, 1934—Second Stage, Wayback Machine, web.archive.org/web/20120925204515/historical-debates.oireachtas.ie/D/0050/D.0050.193402280015.html [dostęp: 13 lutego 2025].
- Donnelly S., *Michael Tierney and the Intellectual Origins of Blueshirtism, 1920–1938*, „Fascism. Journal of Comparative Fascist Studies" 2024, vol. 10, no. 1, s. 85–107, https://doi.org/10.1163/22116257-10010006.

- Ellis T., *Putting the Blue Shirt Back into the Blueshirts': Politics and Clothing in 1930s Ireland*, „History Studies" 2019.
- Manning M., *The Blueshirts*. University of Toronto Press, 1971.
- Marks K., *Osiemnasty Brumaire'a Ludwika Bonaparte*, Maoistowski Projekt Dokumentacyjny, maopd.wordpress.com/wp-content/uploads/2012/02/osiemnasty-brumaire_a-ludwika-bonaparte-1852.pdf [dostęp: 12.02.2025].
- McGarry F., *Eoin O'Duffy: A Self-Made Hero*, Oxford University Press, 2007.
- Montgomery D., *Helping the Guards': Illegal Displays and Blueshirt Criminality, 1932–36*, „Éire-Ireland" 2014, vol. 49, no. 1–2, s. 22–43, https://doi.org/10.1353/eir.2014.0001.
- Newsinger J. *Blackshirts, Blueshirts, and the Spanish Civil War*, „The Historical Journal" 2001, vol. 44, no. 3, s. 825–844, https://doi.org/10.1017/s0018246x01002035.
- Orridge A.W. *The Blueshirts and the 'Economic War': A Study of Ireland in the Context of Dependency Theory*,„Political Studies" 1983, vol. 31, no. 3, s. 351–369, https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1983.tb01768.x.
- Ryan D. *The Blueshirts in Limerick, 1932-1936*, „Old Limerick Journal" 2005, vol. 41, s. 3–12.
- Woodbridge S., *Blueshirts but few Bullets: The Irish Fascists who fought for Franco*, History@Kingston, 30.07.2024, https://historyatkingston.wordpress.com/2024/07/30/blueshirts-and-but-few-bullets-the-irish-fascists-who-fought-for-franco/ [dostęp: 9.03.2025].

---

[1] Wszelkie tłumaczenia w tekście własne.

[2] Manning M., *The Blueshirts*, University of Toronto Press, 1971, s. 30.

[3] McGarry F., *Eoin O'Duffy: A Self-Made Hero*, Oxford University Press, 2007, s. 217.

[4] Tamże, s. 128.

[5] Tamże, s. 259.

[6] Dáil Éireann – Volume 50 – 28 February, 1934, *Wearing of Uniform (Restriction) Bill*, 1934—Second Stage, Wayback Machine, web.archive.org/web/20120925204515/historical-debates.oireachtas.ie/D/0050/D.0050.193402280015.html [dostęp: 13.02.2025].

[7] McGarry F., dz. cyt., s. 239.

[8] Marks K., *Osiemnasty Brumaire'a Ludwika Bonaparte*, Maoistowski Projekt Dokumentacyjny, maopd.wordpress.com/wp-content/uploads/2012/02/osiemnasty-brumaire_a-ludwika-bonaparte-1852.pdf, s. 38, [dostęp: 12.02.2025].

[9] Bielecki T., *W szkole Dmowskiego: szkice i wspomnienia*. Exter, 2000, s. 31.

Oryginał: https://nlad-kopia1113.instawp.site/irlandzkie-blekitne-koszule-czyli-tluc-mordy-jezeli-to-konieczne/

NIEZALEŻNOŚĆ KOSZTUJE

Utrzymują nas przede wszystkim czytelnicy. Dzięki nim możemy publikować analizy, których nikt nam nie zamawia, i zostawiać je otwarte dla wszystkich.

WESPRZYJ NAS

wspieram.nlad.pl

Zeskanuj, aby wesprzeć